

● ■ pointa

vš e
j e n a
d o b r é
c e s t ě

mi l a n
kr č m á ř

Vše je na dobré cestě

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.pointa.cz
www.albatrosmedia.cz

Milan Krčmář

Vše je na dobré cestě – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

miřan krčmář

vše
je na
dobré
cestě

● — pointa

ČÁST PRVNÍ

HOUSLISTA

Byla to jen vteřina. Sovětský mikrobuses RAF-2203 Latvieja už do svého cíle nedojel. Nedaleko od Ostrihomi, historického maďarského města ležícího na samé hranici s Československem, dostala Latvieja smyk na mokré vozovce. Byla by to poměrně banální nehoda, jakých se stávají na silnicích každý den desítky – kdyby k ní nedošlo přímo na břehu Dunaje. Mikrobuses se roztočil jako káča a zcela neovladatelný sjel do rozvodněné řeky. Byla to jen vteřina – která však stála život deseti lidí.

Když se mikrobuses druhý den podařilo vytáhnout, byla celá jeho osádka mrtvá. Policie ale zjistila, že se někomu uvnitř podařilo po nehodě otevřít boční dveře a tři lidé se dostali z vozu. Dvě těla se našla o dva dny později zachycená asi o půl kilometru níže po proudu. Třetí však zmizelo beze stopy. Nebylo to nic neobvyklého. Utopenec se zachytí někde v hloubce a vyplave až po týdnech. Nebo také vůbec. Do Sovětského svazu tak putovala smutná zpráva – všech šest členů Moskevského komorního sextetu, jejich doprovod v podobě kulturního atašé sovětského velvyslanectví a jeho zástupce (ve skutečnosti členů KGB), šéfa souboru, jedné průvodkyně z Goskoncertu a jednoho řidiče sovětské ambasády zahynulo v Maďarské lidové republice. Moskevský Novoděvičí hřbitov se rozrostl o jedenáct nových hrobů – přičemž v jednom spočinula prázdná rakev. Na náhrobek nad ní vytesal kameník nápis „Ilja Borončuk, 28. prosince 1968 až 29. června 1989, nadějný houslista, zahynul tragicky v daleké cizině“.

Mikrobuses Latvieja má uspořádání 2/3/2+1/4. První dvě místa tedy patří řidiči a jeho spolujezdci. Za nimi se nachází polstrovaná lavice, na kterou se mohou posadit tři lidé. Zároveň je zde vstup pro pasažéry. Následuje další podobná lavice, ale jen pro dva. Vedle ní

je ulička a jedno samostatné sedadlo. Poslední řadu tvoří lavice pro čtyři cestující.

V době nehody seděl vedle řidiče jako vždy jeden člen KGB. Jeho kolega zaujal místo na zcela opačné straně mikrobusu – tedy v poslední řadě vlevo. Průvodkyně z Goskoncertu a šéf souboru seděli v téže řadě, ale vpravo, takže mezi šéfem souboru a členem KGB bylo jedno volné místo.

Všichni hudebníci se posadili do prostřední části mikrobusu. Ilja Borončuk si před cestou sedl na své obvyklé místo ve třetí řadě vpravo, tedy na samostatné sedadlo. Nikomu to nepřišlo divné. Borončuk byl spíše samotář. Navíc byl ze sexteta nejmladší a jeho tichou povahou kolegové chápali jako ostýchavost před ostrílenými hudebníky, kteří už řadu let koncertovali po celém světě. Borončuk do sexteta přišel teprve před několika měsíci a zájezd do Maďarska byl jeho první zahraniční cestou.

Kromě hry na housle měl Borončuk ještě dvě záliby. Jednou byly šachy. Měl totiž naprosto výjimečnou paměť, kterou uměl zkombinovat s chladnou logikou. Díky tomu dovedl promýšlet řadu tahů natolik dopředu, že mu spolužáci už od osmé třídy přezdívali Mladý Karpov.

Druhou zálibou bylo naslouchání příběhům, které mu vykládaly jeho maminka a babička. Každá pocházela z jiného konce sovětského impéria, obě byly však stejně hrdé na místo, kde se narodily. Maminka Lara pocházela z Mohyleva a navzdory silné rusifikaci zůstala po celý život hrdou Běloruskou. Doma s chlapcem mluvila bělorusky a nade vše milovala básně Pavla Prudnikaua a Larysy Henijuš. V jejich sbírkách, které mohly v Sovětském svazu vyjít během krátkého uvolnění v dobách Chruščovovy éry, si velmi často četla a pečlivě je opatrovala. Doma je však měla

schované ve skříni, protože kdyby je v knihovničce spatřila nějaká návštěva, mohlo by to vážně ohrozit kariéru jejího manžela.

Její tchyně, Iljova babička z otcovy strany, se narodila v Mukačevu. V době Iljova dětství to již byla Ukrajinská SSR. Babička Anna zde však přišla na svět ještě v době, kdy toto město patřilo Rakousku-Uhersku. Po první světové válce se coby součást Podkarpatské Rusi ocitlo v Československu, v roce 1938 ale připadlo Maďarsku. Poté se přes Mukačevo několikrát přehnala válečná fronta. V roce 1944 ho nakrátko opět získaly československé úřady, ale už o rok později Československo přenechalo Podkarpatskou Rus i s Mukačevem Sovětskému svazu. Babička Anna tak žila v pěti různých státech, aniž by kdy opustila své rodné město.

Mukačevo bylo v době jejího mládí učiněným Babylonem. Žili v něm Rusíni, Češi, Židé, Ukrajinci a také Maďaři. K nim patřila i babička Anna. Její příjmení Borončuk tomu sice nenasvědčovalo, za svobodna se však jmenovala Kerekes. A byla hrdou Maďarkou do morku kostí.

Její manžel zemřel krátce po druhé světové válce. Z ní si ale mimo jiné odnesl i Řád slávy první třídy. Ten obdržel v roce 1945 poté, co se mu nedaleko Varšavy podařilo proplížit až pod kulometné hnízdo, které drželo v šachu třicet sovětských vojáků. Svobodník Borončuk ho zlikvidoval jediným granátem, skupina jeho spolubojovníků namačkaných za polorozpadlou zídkou byla volná a Borončukovi se o týden později na uniformě houpal malý kousek plechu – první tohoto druhu v celé rotě. O tři měsíce později však Borončuk při přechodu Odry utrpěl průstřel plíce. Ještě se stačil vrátit domů za svou Aničkou – nedlouho poté, co jeho druzi dobyli Berlín, však zemřel na zdravotní komplikace způsobené

tímto zraněním. Zůstala po něm jen fotografie na staré komodě ozdobená svatojiřskou stužkou s Řádem slávy.

Právě toto vyznamenání ale předurčilo životní osudy jeho syna Alexeje, Iljova otce. Mladá vdova se jen těžko probíjela životem, až jí Alexejův třídní jednou poradil, aby svého syna zkusila přihlásit do Suvorovovy vojenské školy v Kyjevě.

„Učí se dobře, tak proč by nemohl být důstojníkem? Armáda mu zajistí ubytování, stravu i ošacení a vy budete mít po starostech,“ vysvětlil jí učitel.

Anna dala na jeho radu a v době, kdy byl Alexej v osmé třídě, napsala do Kyjeva žádost. Nezapomněla v ní zdůraznit, že její zesnulý manžel bojoval statečně za Sovětský svaz, za což mu soudruzi velitelé udělili málo vídaný Řád slávy první třídy. Doporučující dopis napsal i Alexejův třídní. Zanedlouho přišla z vojenské školy odpověď, v níž zvali chlapce na přijímací zkoušky.

Díky své přirozené inteligenci je Alexej složil na výbornou. Jeho budoucí kariéra velitele mechanizovaných a tankových jednotek začala.

Školu dokončil v roce 1962 coby podporučík. Vzápětí poté ho armáda poslala k motostřeleckému pluku v běloruském Minsku. Bylo to štěstí, protože řada jeho spolužáků skončila v nějaké zapadlé posádce na Sibíři či na Dálném východě. V Minsku potkal Laru, se kterou se oženil v roce 1966. Díky vynikajícím výsledkům byl v té době již nadporučíkem, což mu umožnilo přednostně získat byt – na sovětské poměry tak prostorný, že svou matku mohl posléze požádat, aby se k nim přistěhovala. Anna Borončuk tak poprvé v životě, ve svých pětapadesáti letech, opustila Mukačevo.

Její příchod do Minsku měl svůj důvod. Mladým manželům se totiž v roce 1968 narodil syn. Alexej hodně času trávil u svého

pluku a Lara se chtěla vrátit ke svému povolání učitelky hudby. Její rodiče ještě také pracovali a ona sama nechtěla malého Ilju dávat do jeslí. Babička z dalekého Mukačeva, která si mohla v pětapadesáti letech zažádat o odchod do penze, tak byla jedinou, kdo by se mohl o chlapce během dne postarat.

Pro Annu Borončuk byl příchod do Minsku jedním velkým šokem. Hlučné město, široké bulváry a čilý ruch na nich ji děsily. Proto raději nikam nevycházela. S malým Iljou zůstávala celé dny doma a vyprávěla mu pohádky. Ve své rodné maďarštině, jak je kdysi dávno slýchávala od své babičky a maminky.

Lara si pro změnu s Iljou povídala bělorusky. Byla to ona, kdo na Iljovi poznal vynikající hudební talent. Coby učitelka hudby ovládala několik nástrojů a doma občas svému synovi hrávala na klavír či housle. Právě ty malého chlapce dočista uhranuly. Neustále se jich dožadoval a pokoušel se napodobit matčiny pohyby při přejíždění smyčce přes struny, až jednoho dne pochopil jejich princip. Tehdy mu byly čtyři roky – a o rok později už na dětské besídce dokázal zpaměti zahrát i Kaťušu.

Jediný, kdo na Ilju mluvil rusky, byl jeho otec. Ač Ukrajinec, Alexej ukrajinštinu neovládal – pokud ji vůbec kdy uměl, soustavným drilem ve školách a v armádě ji už dávno vyměnil za ruštinu. Tou hovořil i se svou ženou a matkou.

Když malý Ilja nastoupil do první třídy, ovládal plynně tři jazyky. Učitelé se to ale nedozvěděli. V posádkové škole, kam ho jako syna důstojníka umístili, se hned od začátku mluvilo rusky. A Ilja, plachý samotářský chlapec, se nikomu z učitelů ani svých spolužáků s touto znalostí nesvěřil. Maďarsky navíc naposledy mluvil v deseti letech – v roce 1978 mu totiž zemřela babička Anna. Bylo jí pětadesát let.

Ilja Borončuk strávil v Minsku prvních jedenáct let svého života. Kamarádů moc neměl, raději si vždy v ústraní hrál na milované housle. Jediný, s kým se více přátelil, byl o rok mladší bratranec Roman, syn Lařina bratra. Roman od mládí trpěl dušností, a proto nikdy nesportoval ani se nehonil někde za barákem s kamarády. Raději zůstával doma, kde se vždy nějak zabavil sám. A díky své inteligenci byl jediným z vrstevníků, který Iljovi dokázal být ve hře v šachy aspoň trochu důstojným protivníkem. Ze všeho nejradši však Ilja docházel do umělecké školy, kde se snažili rozvíjet jeho hudební talent.

Jeho otec během jedenácti let Iljova dětství v Minsku dvakrát dostal bojový úkol. Poprvé v roce 1968, krátce poté, co se Ilja narodil. Tehdy v Československu zasahoval proti „kontrarevoluci“. A pak o rok později, kdy jeho jednotka sloužila coby záložní na řece Ussuri během sovětsko-čínské roztržky. Do opravdové války se však nikdy nedostal.

Když ale sovětské politbyro v roce 1979 rozhodlo o invazi do Afghánistánu, poslali velitelé Alexeje Borončuka, v té době již podplukovníka, i s jeho rodinou do Dusti v Tádžikistánu, jen na dohled od sovětsko-afghánské hranice. Zatímco Lara a Ilja se usadili v posádkovém městečku, sám podplukovník se se svou jednotkou přesunul do Pandžširu.

Ilja byl pro vojáky v Dusti zajímavým zpestřením – velitel základny totiž záhy zjistil, že tichý hoch umí výtečně hrát na housle, a tak zařídil, aby zázračné dítě, jak Ilju vojáci s nadsázkou nazývali, jednou týdně koncertovalo ve zdejším kinosále. Pro chlapce to byl splněný sen – v jedenácti letech jeho houslím naslouchaly stovky vojáků, přičemž v první řadě vždy seděl aspoň jeden generál a pět plukovníků. A když mu jednou po koncertě pogrataloval

sám maršál Sergej Sokolov, který velel afghánské operaci, připadal si jako v sedmém nebi.

Se svými vrstevníky ze školy na základně se Ilja příliš nekamarádil. Raději hrával šachy s jejich tatínky, důstojníky ze zdejší posádky.

Všechny děti důstojníků chodily do posádkové školy a se svými tádžickými vrstevníky téměř nepřišly do styku. Ilja ale několikrát koncertoval i pro děti místních v tamní škole. Z těchto návštěv si odnesl dva poznatky – jednak ho překvapilo, jak chudá byla škola Tádžiků oproti té ruské. A jednak se zde poprvé v životě zamiloval. Ale z lásky, a nejen z ní, zase hodně rychle vystřízlivěl.

Ta dívka mohla být zhruba stejně stará jako Ilja, asi dvanáctiletá. Oproti ruským dívkám měla neskutečně hluboké mandlové oči. Nejen co se týče barvy, ale i tvaru. Poprvé si jí všiml hned při svém prvním vystoupení, a právě její oči ho nesmírně přitahovaly. Seděla v první řadě a soustředěně sledovala jeho hru na housle. Ilja se ale nesoustředil skoro vůbec, během koncertu udělal několik chyb, což se mu jinak téměř nestávalo. Obecenstvo si jich ale buď nevšimlo, nebo je taktně přešlo mlčením.

Po koncertu Ilja rychle seběhl z pódia a sledoval, kam dívka míří. Šla s kamarádkami k východu, ale těsně před ním se otočila, jako by vycítila jeho upřený pohled. Když ho spatřila, jak se za ní dívá, mile se na něj usmála, zvedla ruku k pozdravu a pak zmizela za dveřmi.

Ilja neměl odvalu se za ní vypravit, ale uprosil maminku, aby zašla za „kulturnym“, tedy důstojníkem, který se staral o kulturu na základně i mimo ni, a vyžádala si ještě další koncert pro místní děti. Ten svolil, a protože se ředitel školy neodvážil jakkoli oponovat ruským pánům, hned příští týden opět odpadly žákům ve ško-

le dvě hodiny, místo kterých se konalo další vystoupení „zázračného ruského dítěte“.

Ilja se koncertu zhostil mnohem lépe než předtím. Dívka opět seděla v první řadě, ale tentokrát byl na ni připraven a nenechal se její krásou rozptýlit. Koncert odehrál bez jediné chyby, za což si vysloužil bouřlivý potlesk. Mladý hudebník se uklonil a nyní si dodal odvahy, seběhl z pódia a začal si s místními dětmi podávat ruce. Vypadalo to přirozeně, jako když se slavní hudebníci na velkých koncertech zdraví s posluchači v první řadě. Tádžické děti ho se smíchem obklopily a on se tak postupně propracoval až k oné dívce.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se rusky.

Pro ni byla ruština zjevně cizí jazyk, ale protože se ji odmala ve škole učila, rozuměla mu.

„Asfana,“ špitla a sklopila oči.

„Já jsem Ilja,“ odpověděl nepřiliš vynalézavě její mladý ctitel.

Asfaniny kamarádky se zachichotaly, dívka zčervenala, rychle se otočila a v doprovodu svých štěbetajících přítelkyň odešla.

Ilju to ale neodradilo. Protože se koncert konal místo posledních dvou vyučovacích hodin, rychle se rozloučil s ředitelem školy, sbalil housle a pak se potloukal před budovou. Chodil tam a zpátky po prašné cestě a vyhlížel, kdo odtamtud vychází. Asi po půl hodině se dočkal.

Ze školních vrat vyšla Asfana i se svými kamarádkami. Ty opět štěbetaly a nedívaly se vpravo vlevo, Asfana si ale mladíka na druhé straně ulice všimla. Když viděla, jak toužebný na ni vrhá pohled, zarazila se, něco řekla kamarádkám, které přikývly a dále pokračovaly domů samy. Asfana na chvíli odběhla za vrata, když ale dívky zmizely za rohem, zase vykoukla a rozpačitě pohlédla na Ilju. Ten na nic nečekal a zamířil k ní.

„Můžu tě doprovodit domů?“ zeptal se přímo.

Asfana se zarděla a pak zavrtěla hlavou. Ilja posmutněl, ale jeho vyvolená mu vzápětí zase spravila náladu: „Domů ne, kdyby nás viděl tatínek, moc by se zlobil. Ale můžeme se projít na Krasnoostrovskij,“ odpověděla.

Krasnoostrovskij byla menší čtvrt, ve které bydleli úředníci dosazení do Dusti z Moskvy. Asfana tak měla jistotu, že ji neuvidí ani její otec, ani kamarádky. Ilja proto bez váhání svolil.

Chvíli šli jen tak mlčky. Ilja si nejprve přehazoval pouzdro s houslemi z ruky do ruky, až se nakonec osmělil a začal povídat o Minsku. Asfana ho beze slova poslouchala, když ale uslyšela, že Ilja žije v posádkovém městečku a jeho otec je vyšším důstojníkem, který bojuje v nedalekém Afghánistánu v Pandžšírském údolí proti mudžahedínům, zastavila se. Oči jí plály hněvem.

„Takže ty jsi taky jeden z nich. Můj tatínek má pravdu, jste všichni stejní,“ vyhrkla rozčileně.

„Jak to myslíš, všichni stejní? Já ti nerozumím,“ rozpačitě odpověděl Ilja.

„Vy Rusové dovedete všechno jen ničit. I v naší zemi se rozta-hujete. A vedete válku proti našim bratrům. Zabíjíte i ženy a děti,“ skoro vykřikla Asfana.

„Asfano, co to povídáš? Můj táta přece bojuje proti mudžahedínům. Ti chtějí ovládnout Afghánistán. Dostávají na to zbraně od imperialistů, hlavně od Američanů,“ namítl Ilja to, co od rána do večera slyšával z televize i na základně, a pak ještě dodal: „A já navíc nejsem Rus, ale Bělorus.“

„To je jedno. Chováte se všichni stejně. Říkal jsi, že tvůj otec bojuje v Pandžšíru. Tam ale velí Ahmad Šáh Masúd. Tatínek poví-dal, že je to ten nejlepší z nejlepších. A navíc je to Tádžik jako já.“

Co vám udělal?! A proč se se mnou vlastně vůbec bavíš?!" rozkřičela se na zkoprnělého Ilju. Pak přidala několik tádzických nadávek a s pláčem utekla.

Její křik přilákal pozornost Rusů z Krasnoostrovského. Shlukli se kolem Ilji a upřeně si ho prohlíželi. Ten byl červený studem z jejich pohledů i z toho, co si od krásné dívky musel vyslechnout. Nechápal, proč ho nemá ráda a proč straní mudžahedínům, a ne sovětským vojákům, kteří v Afghánistánu přece bojují za správnou věc. Vždyť i ona je občanka Sovětského svazu. Pak si uvědomil, o čem se lidé kolem něj baví. „Čornaja svoloč,“ prohlásil na Asfaninu adresu jeden odulý Rus a ostatní se k němu přidali s dalšími rasistickými výrazy.

Ilja na Rusy kolem sebe divoce pohlédl a zaťal pěsti. V té chvíli pochopil Asfanin hněv. Pochopil, že ne všichni lidé v Sovětském svazu jsou si rovni a že jedině Rusi, Bělorusi a Ukrajinci mají coby „bílí“ všechna privilegia. Tedy, že ta překrásná dívka s mandlovýma očima nikdy nebude mít tolik možností jako on. A že ta válka několik kilometrů odtud, v níž bojuje jeho otec, není možná tak úplně spravedlivá, protože v ní tito privilegovaní bojují proti lidem, kteří jsou nějakým způsobem spřízněni s místními. O tom mu zatím nikdo nic neřekl – a o to víc ho zbolelo, že se to musel dozvědět od dívky, k níž ještě před chvílí tak vzhlížel. A kterou kvůli tomu nyní ztratil.

Z očí mu vytryskly slzy podobně jako předtím Asfaně. Aby je přihlížející dav neviděl, dal si před obličej pouzdro s houslemi a rychle utekl k posádkovému městečku. V následujících dvou letech koncertoval v místní škole ještě třikrát, ale Asfanu už nikdy nespáčil.

Iljův otec se vřdy po řekolika třdnech vracel na řtrnřctidennř do-
volenku. Tehdy pokařdř vyprřvřl, jak bojujř s mudřzahedřny. Nej-
prve s nadřšenřm, jeř vřak pozdřji opadlo.

„Velř tomu diletanti, kterř vřbec netuřř, co se tam dře, a kte-
rřm je řplnř jedno, že tam nařř hořř umřrajř jako mouchy,“ utrou-
sil jednou Iljův otec. Vzřpětř se zarazil a syna zapřřisřhl, aby o tře-
to poznřmce mlřel jako hrob. Ten přřsvřdřil, ale nezapomnřl ji. Moc
dobře si pamatoval Asfanina slova – střle vřzela hluboko v jeho
srdci. A otcova slova ho nynř přřsvřdřila o tom, že nic nenř tak
jednoznařnř, jak lřřř *Pravda*.

Pořřtkem dubna roku 1984 vidřl Ilja svřho otce naposledy. So-
vřtskř velenř přřpravilo novou ofenzivu v Pandřřřiru, kterř se zř-
řastnil i 682. motostřeleckř pluk, jehoř prvnmř praporu vel
podplukovník Boronřuk. Prvnř prapor dostal za řkol dobřt řdolř
Hazara. Mudřzahedřni ale 30. dubna jeho řřst vlřkali do lřcky
a nepřřatele zcela rozstřřileli. Vřetnř podplukovníka Boronřuka,
jehoř tře se spolu se řesti desřtkami dalřřch vojřkř, kterř padli
v Hazaře, vrřtilo domř v zinkovř rakvi.

Pro mudřzahedřny bylo zabitř sovřtskřho podplukovníka vel-
křm řspřchem, pro neřřastnou Laru nejhorřř dnem jejřho řivota.
Armřda tře jejřho manřřela dopravila do Minsku, kde se konal vo-
jenskrř pohřeb. Druhř den Lara poslala Ilju ke svřmu bratrovi a pak
spolykala tubu prřřkř na spanř. Ilja ji nařel veřer. Přř pohledu na ni
a přř vzpomřnce na svřho otce se zhroutil natolik, že ho museli na
dva mřřce umřstit na dřtskou psychiatrickou kliniku. Třmř po
celou dobu nepromluvil ani slovo. Mohl zde mřt ale svř milovanř
housle, na nřž neustřle hrřl Mjaskovskřho *Houslovou sonřtu*.

Po dvou mřřsřřch se Iljův stav zlepřil do tře mřry, že si ho mohl
z kliniky vzřt jeho strřc Vadim Liřkutin, Lařin bratr a zřroveň

otec Iljova bratrance Romana. U Liškutinových, kteří bydleli na předměstí Minsku, v takzvaném Frunzenskijho okrsku, zůstal Ilja až do letních prázdnin. V té době se o něm dozvěděl generál Boris Gromov, pod nímž dříve sloužil Iljův otec. Gromov do roku 1982 velel v Afghánistánu motostřelecké divizi a s podplukovníkem Borončukem se dobře znal. V roce 1984, kdy si Ilja procházel nejtěžším obdobím svého života, však působil jako zástupce velitele osmatřicáté armády Karpatského vojenského okruhu, která byla dislokována na Ukrajině.

Gromov si pamatoval nejen na podplukovníka Borončuka, ale i na samotného Ilju. V Dusti býval jeho nadšeným posluchačem. Počátkem července se tedy u Liškutinových rozezněl zvonek. Ten neměl mluvítko, takže když Iljův strýc s bruceňím „Koho to zas čerti nesou“ vyhlédl z balkonu, celý v šoku zjistil, že před vchodem do jejich čtyřpatrového paneláku na Belského ulici přešlapuje generál Gromov, všem známý z novin a televize.

Konsternovaný seběhl dolů, aby vzácného hosta přivítal, a pak ho usadil do křesla v obývacím pokoji. Mezitím Iljova teta rychle vyběhla koupit nějaké lepší sušenky. Generál ale rozhodně nechtěl čekat, až se s nimi vrátí, a rovnou houkl na Ilju: „Chceš od září studovat na Střední hudební škole Moskevské konzervatoře?“

Překvapený chlapec jen kývl a generál se zase zvedl z křesla: „Dobře,“ usmál se na něj a také na jeho bratrance Romana, který na Gromova po celou dobu zíral s otevřenou pusou.

Tato návštěva samozřejmě nešla pozornosti většiny sousedů, takže když o minutu později generál opět usedal do Čajky, zpoza záclon ho sledovali nejen Ilja, Roman a jeho otec, ale i celý jejich panelák, jakož i překvapení kolemjdoucí. Generál ani jeho řidič si toho ale nevšimli a Čajka z Frunzenskijho okrsku ihned poté za-

mířila zpět do Kyjeva. Uběhlo sotva několik vteřin a u Liškutinových se rozezněl zvonek – za dveřmi stál první soused, který chtěl vědět, co to mělo znamenat. Ještě téhož večera se jich na tu samou věc přišlo přeptat dalších šest, přičemž každý z nich po obdržení vysvětlení Iljovi uznale poklepal na rameno.

Čtrnáct dní nato doručil listonoš k Liškutinovým dopis, ve kterém ředitel nejprestižnější hudební školy v Sovětském svazu Ilju zdvořile žádal, aby se 31. července laskavě dostavil do Moskvy k přezkoušení. „Housle si prosím vezměte svoje,“ stálo na konci pozvánky.

Ilja Borončuk složil zkoušky na výbornou a na Střední hudební školu Moskevské státní konzervatoře Petra Iljiče Čajkovského nastoupil v září 1984. Vedl si na ní skvěle – a byl šťastný. Každý den cvičil do úmoru pod vedením těch nejlepších houslistů Sovětského svazu. Ti si velmi brzy všimli jeho talentu, a tak Iljovi otevřeli dveře k tomu, aby mohl vystupovat na nejrůznějších koncertech.

Moskevská konzervatoř se nachází na Velké Nikitské ulici – rusky Bolšaja Nikitskaja. Ta směřuje přímo ke Kremlu. Na jeho severní a východní straně je Rudé náměstí, které se směrem k řece Moskvě, u chrámu Vasila Blaženého, mění ve Vasilejský Spusk – menší náměstí, které ústí na Velký Moskvoretský most. Právě přes Vasilejský Spusk kráčel Ilja ve čtvrtek 28. května 1987 v podvečer.

Cestu z konzervatoře přes Rudé náměstí k řece Moskvě znal velice důvěrně – chodil tudy téměř denně. Bydlel totiž na internátu konzervatoře, který se nacházel na nábřeží Ozerkovskaja za mostem. Ilja měl plnou hlavu blížících se závěrečných zkoušek třetího ročníku, a tak si zprvu ani nevšiml, že se lidé na Vasilej-

ském Spusku zastavují a udiveně hledí k nebi. Zpočátku nevnímal ani nezvyklé hučení – uvědomil si ho teprve v okamžiku, kdy znatelně zesílilo. V té chvíli se také zastavil a ke svému údivu spatřil malé letadlo přistávající na Velkém Moskvoretském mostě.

Letadélko poskočilo, pak most poslušně přešlo a namířilo si to po Vasilejském Spusku přímo k chrámu Vasila Blaženého. U této honosné stavby s množstvím kulatých věžiček zarolovalo, otočilo se směrem ke Spusku a pilot vypnul motor. Ilja si všiml, že letadlo nemá na křídlech červené hvězdy – nebylo tedy sovětské! Místo nich mělo na sobě tři malé pruhy – černý, červený a žlutý. Tedy německou vlaječku, ale bez známého kružítka a kladiva, typického pro Německou demokratickou republiku, nejvěrnějšího sovětského spojence. Stroj tedy pocházel ze Západního Německa!

V tu chvíli se k letadlu už začali sbíhat první zvědavci. Z kabiny jim vstříc vyskočil pilot. Mladý muž v brýlích, zhruba stejně starý jako Ilja, jenž na svého vrstevníka nechápavě zíral. Jak je možné, že tak mladý člověk řídí letadlo – a jak to, že si dovolil přistát přímo zde, v srdci Moskvy, srdci celého Sovětského svazu? Měl snad poruchu? Proč ho tedy úřady nenavedly na nějaké letiště?

Pilot ale nevypadal, že by měl potíže. Smál se od ucha k uchu a rukou ukazoval západním směrem. Pak promluvil, ale německy, takže mu nikdo nerozuměl. Nakonec se kdosi osmělil a podal mu tužku a papír. Snad ten člověk chtěl, aby mu pilot nakreslil, jak se zde ocitl. Mladý letec to ale pochopil po svém a na papír se podepsal. Jako nějaká filmová hvězda. To přihlížející pobavilo a začali mu pod nos strkat další a další papíry k podpisu. Kdosi zřejmě neměl jiný papír než noviny *Pravda*, čemuž se pilot od srdce zasmál a svůj autogram zvětšil v samé hlavičce této ústřední tiskoviny KSSS, hned vedle podobizen Vladimíra Iljiče Lenina.

Když to Ilja viděl, neváhal, zalovil v tašce a vytáhl z ní partituru Bachových koncertů a-moll a E-dur, které nacvičoval k závěrečným zkouškám. Trochu ostýchavě ji podal pilotovi.

Ten se na papír posetý notami zadíval a pak si v záhlaví všiml slova Bach, jež zde bylo napsané jak v azbuce, tak v latince: „Á, Bach. Das ist ja großartig,“ pronesl potěšeně, podepsal se vedle jména německého skladatele a partituru vrátil Iljovi.

Ten poodstoupil a podíval se na podpis. Latinku sice ovládal, s její psanou formou se však dosud nesetkal. Pilotovo příjmení ale bylo krátké, a tak po chvilce zkoumání usoudil, že se mladík zřejmě jmenuje Rust. Jeho křestní jméno však rozluštit nedokázal.

V té chvíli už k místu přistání přibíhali i milicionáři z nedalekého Rudého náměstí a přes Vasilejský Spusk sem s houkáním přijížděla milicionářská Volha. Ilja usoudil, že nemá smysl se tu déle zdržovat, a proto se nenápadně odebral k obrovské budově nedalekého hotelu Rossija, kde nepovšimnut prošel vestibulem a následně se ocitl přímo před Moskvoretským mostem. Přes něj přešel jako obvykle a za chvíli již byl na internátu.

Na pokoji pobýval v těchto dnech sám, jeho spolubydlící odjel před zkouškami domů k rodičům. Ilja si pak dlouho do noci prohlížel podpis podivínského letce a přemýšlel nad jeho obdivuhodným kouskem. Vždyť ten člověk sem musel letět stovky či tisíce kilometrů. To je neuvěřitelné! A přitom takový mladík. Vůbec nevypadal jako nějaký zločinec ze Západu, o kterých se píše v *Pravdě*. Obrýlený mládenec Iljovi spíše připomínal bratrance Romana.

Toto nečekané setkání na Iljovi zanechalo obrovský dojem. Najednou zatoužil spatřit svět, odkud pilot do Sovětského svazu přilétl. Pokud si tam může někdo jen tak klidně létat s letadlem, jak

ti lidé asi smýšlejí, když mohou mít takovou volnost? uvažoval těsně před usnutím.

Na letní prázdniny jel Ilja jako obvykle do Minsku ke svému strýci a tetě Liškutinovým. A hlavně za bratrancem Romanem, který úspěšně dokončil druhý ročník střední jazykové školy se zaměřením na němčinu. Nad jednou z mnoha šachových partií se Ilja Romanovi svěřil, že byl nedaleko Rudého náměstí svědkem nečekaného přistání Mathiase Rusta. Jméno mladého německého pilota už bylo veřejně známé. Vědělo se také, že tento obrýlený dobrodruh stále ještě sedí ve vazbě a úřady si lámou hlavu, co si s ním počít.

„Mám také zajímavý zážitek. V Litvě se prý už prakticky otevřeně dožadují větší autonomie, ne-li dokonce samostatnosti,“ zašeptal Roman.

Ten byl nedávno na školním týdenním výletě v nedalekém Vilnius. Hostitelem byla partnerská střední škola a studenti z Minsku spali v rodinách svých litevských vrstevníků. Ilja na svého bratrance překvapeně pohlédl.

„O glasnosti se v Litvě diskutuje ještě víc než kdekoli jinde ve Svazu. Říkal mi to ten kluk, u kterého jsem přespával. Byl to sto procentní Litevec, žádná ruská naplavenina. Tvrdil, že jejich učitel dějepisu v hodinách běžně mluví o okupaci Sovětským svazem za Velké vlastenecké války, brutální sovětizaci a rusifikaci nebo deportaci Litevců na Sibiř za Stalina. A že se Litva zase brzo osamostatní,“ vysvětlil potichu Roman. „Ten kluk mi to řekl s naprostým klidem. O Rusech zásadně mluvil jako o Rusácích. Několikrát opakoval, že Rusákům se nedá věřit. Skoro mi připadalo, že se mě snaží vyprovokovat. Nevysvětloval jsem mu, že se u nás v rodině pro změnu četli běloruští autoři a že moji rodiče a tvá

máma se vždy cítili Bělorusy se vším všudy. A že taky věřím, že je vše na dobré cestě. Ještě by to někde prokecl. Tady glasnosť přece jen ještě nepostoupila tak daleko. Mohli bychom mít všichni problémy.“

Ilja reagoval jen sotva znatelným pokrčením ramen. Glasnosť, otevřenost, byla v té době spolu s perestrojkou, tedy přestavbou, hlavním tématem ve zprávách – a také úkolem, který generální tajemník KSSS Michail Gorbačov vytyčil sovětskému lidu. Kritika poměrů se k nelibosti skalních aparátčků začala projevovat naplno. Lidé se scházeli v takzvaných neformálních klubech, kde diskutovali o současném stavu společnosti, v televizi dokonce vznikl pořad *Vzgljad*, který tepal různé nešvary. Ještě před dvěma lety by něco takového bylo naprosto nemyslitelné.

Roman měl ale pravdu. Možná, že vše bylo na dobré cestě, což byla jeho oblíbená průpovídka (podle Romanovy matky ji jednou slyšel v jakési filmové pohádce a od té doby ji díky své optimistické povaze používal prakticky každý den), ale v Bělorusku se glasnosť ještě nerozvinula tak jako v Litvě. Ani v samotném Rusku zatím nebylo na růžích ustláno. Ilja jednou šel náhodou kolem ministerstva zahraničí, před kterým demonstrovali takzvaní refusenici. Tedy Židé žádající o možnost vystěhovat se do Izraele. Teoreticky to šlo, praxe byla ale taková, že většina se žádostí neuspěla. A nyní, když se odmítnutí Židé sešli pospolu, KGB zorganizovala hned vedle jejich poklidné demonstrace „mírové“ shromáždění, jehož účastníci, většinou odění do kožených kabátů, je začali nemilosrdně napadat. Násilností neuniklo ani několik zahraničních zpravodajů, kteří ze shromáždění odešli s krvavými šrámy a poškozenými kamerami. Ilja byl rád, že potyčku viděl jen z dálky a mohl zavčas zmizet do metra. Proto

bylo dobře, že i jeho bratranec před tím litevským klukem držel jazyk za zuby. Přesto na něj Romanovo vyprávění hluboce zapůsobilo.

Tak tedy nejen Asfana a Tádžikové a další jižanské národy. Ale i Litevci. A s nimi možná i Lotyšů a Estonci, přemýšlel Ilja. Už nebyl tím mladým naivním chlapcem z posádky na tádžicko-afghánské hranici, a tak si dovedl vyložit oficiální pravdu po svém. Věděl, že to, čemu se říká osvobození pobaltského území za druhé světové války, bylo ve skutečnosti tvrdé ovládnutí těchto států Rusy, následované rusifikací a likvidací tamní kultury. Podobně jako v Bělorusku, jen s tím rozdílem, že Litevci a spol. měli té kultury ještě mnohem více. Vlastně se jim ani nedivím, že když teď mají možnost, začínají se ozyvat, ušklíbl se v duchu – a pak posunul střelce na D5 a ohlásil šach mat.

Během letních prázdnin nechtěl Ilja strýcovu rodinu vyjít, a proto si našel brigádu. Pracoval na nedaleké stavbě. Nosil zedníkům cihly, míchal maltu a chodil pro svačiny. Kvůli prvním dvěma činnostem si vysloužil přezdívkou Rukavička. Na rozdíl od ostatních zedníků, kteří měli na ruce od těžké práce a vlhké malty popraskanou kůži a na prstech od ostrých hran cihel mozoly a oděrky, se Ilja snažil své ruce, hlavně prsty, chránit. S odřenými prsty by nemohl cvičit na housle, a proto si ještě před brigádou koupil kvalitní pracovní rukavice. Zpočátku dokonce zvažoval, zda práci na stavbě vůbec přijmout, byla však dobře placená, a navíc v těsné blízkosti strýcova bytu. To zvítězilo, byť kvůli úzkostlivému nošení rukavic si od zedníků zpočátku vyslechl řadu jízlivých poznámek. Ti ale časem poznali, že tichý mladík je šikovný a rychle se učí všemu potřebnému, a tak ho

během několika dnů přijali mezi sebe. Poslední týden brigády polír Iljovi dokonce dovolil, aby si zkusmo postavil několik řádků zdi.

„No vidíš, mladej, docela ti to jde. Až tě přestane bavit fidlat na ty skřípky a místo toho budeš chtít dělat poctivou práci, tak přijď,“ zamručel tehdy šéf stavby.

V obdobném duchu Ilja prožil i následující školní rok a také prázdniny. I ty strávil v Minsku, i během nich sehrál s Romanem mnoho partií a také si během nich přivydělával na stavbě. Ta práce ho bavila, cítil v ní smysl. Líbilo se mu, že člověk před sebou hned vidí výsledek. To u hudby nebylo možné. Aby dosáhl cíle, musel poctivě cvičit mnoho a mnoho hodin. Nijak ho to ale neodrazovalo, protože i nadále byly pro něj housle vším.

Na podzim 1988 Ilja nastoupil do pátého ročníku konzervatoře. Maturitu měl již za sebou a nyní se začal připravovat na absolutorium, které ho čekalo na závěr roku šestého. Tehdy, na začátku pátého ročníku, se na něj také usmálo štěstí.

Moskevský komorní sextet se skládá ze dvou violoncell, dvou viol a dvou houslí. Sezona hudebníkům začíná na přelomu září a října. Jenže začátkem září postihla sextet krutá rána – druhý houslista Nikolaj Ljubimov onemocněl akutní leukémií.

„S Koljou to vypadá opravdu hodně špatně,“ prohlásil pochmurně šéf souboru Ivan Terebajev, když se v polovině září vrátil z nemocnice, kde Ljubimova navštívil. „Skoro jsem ho nepoznal. Lékaři mi pak řekli, že se stěží dožije konce roku.“

Pětice mužů proti němu posmutněla. Náhlé onemocnění jejich kamaráda je velice zasáhlo. Zároveň ale museli myslet i na sezonu, která měla začít za dva týdny.

„Máš nějakou náhradu?“ zeptal se druhý violoncellista Maxim Tverskij.

„Z hotových houslistů nikoho. Takhle rychle se nikdo sehnat nedá,“ zavrtěl hlavou Terebajev. „Musíme zkusit nějakého studenta.“

Tverskij se ušklíbl. To ta sezona hodně špatně začíná.

„Jenže šestáci se už naplno připravují na absolutorium. A nás čeká padesát koncertů po celém Svazu. A v červnu to Maďarsko. Nikdo z nich nebude schopen tohle zvládnout a zároveň se připravovat na zkoušky,“ namítl druhý violista Viktor Bronštejn.

„Napadlo mě oslovit Borončuka. Ten umí hrát výborně, líp než leckterý hotový houslista. Je v pátáku, takže si může dovolit rok věnovat nám. Přinejhorším by si o ten jeden rok prodloužil studium. Navíc by to byla pro něj skvělá příležitost. Málokdo si může do životopisu napsat, že už jako student jezdil na turné s tak známým tělesem,“ nadhodil Terebajev.

Hudebníci nad tím chvíli přemýšleli. Ilju Borončuka znali z koncertů a různých studentských přehlídek. Nakonec se ozval Valentin Krubov. První houslista, který se s Iljou několikrát setkal osobně. Ilja ho dokonce už dvakrát doprovázel na houslových koncertech, které pořádala konzervatoř a Krubov tam vystupoval jako hlavní host.

„To by šlo. Borončuk je asi jediný, kdo by to mohl zvládnout. Navíc je hodně učenlivý a naprosto nekonfliktní,“ přikývl.

„Začínáme Dvořákovým sextetem. Hrál ho už někdy vůbec?“ pochybovačně pronesl Tverskij.

„Určitě ano. Mám dojem, že Dvořák je jedním z témat ve třetáku. A jak říkám, on to zvládne, má opravdu talent,“ ujistil ho Krubov.

„Dvořák navíc není Brahms, ten by byl na naučení horší,“ usmál se Terebajev. „Dobře. Zkusím Borončuka oslovit. A zapracuji i na jeho učitelích, aby mu trochu vyšli vstříc. A tím i nám.“

Ilju málokdy něco překvapilo. Většinou vše přijímal s kamennou tváří, z níž se téměř nedalo vyčíst, co si myslí. Když se ale od vedení konzervatoře dozvěděl, že má možnost rok hostovat v Moskevském komorním sextetu, udiveně zamrkal a zalapal po dechu.

„To jako vážně?“ hlesl.

Pak se vzpamatoval a rychle dodal: „Ano. Ano. Samozřejmě,“ jako by se bál, že má tato nabídka jen velmi omezené trvání.

Konzervatoř mu vyšla vstříc. Na rok zde přerušil studium, v září příštího roku se měl vrátit zpět do pátého ročníku. Koncertovat se sextetem měl do června 1989. Do té doby musí Terebajev sehnat plnohodnotnou náhradu za Ljubimova, který k zármutku všech svých přátel i posluchačů zemřel počátkem listopadu.

Tou dobou měl Ilja za sebou první koncerty se sextetem. S mnohem staršími hudebníky se rychle sžil. Je pravda, že někteří mu občas dávali jeho věk najevo a nechovali se k němu jako k sobě rovnému, všichni ale oceňovali jeho přirozený talent, díky němuž si rychle osvojil celý jejich repertoár. Nevynechal jedinou zkoušku, poctivě cvičil, jednotlivé etudy si opakoval do úmoru. První houslista Krubov, který Ilju na rozdíl od ostatních naplno podporoval, nešetřil slovy chvály, a dokonce i věčně pochybovačný Tverskij posléze uznal, že angažovat toho introvertního mladíka byl dobrý nápad.

Hlavní turné začalo v Jakutsku. Byl k tomu důvod, protože říjen tu byl ještě aspoň trochu snesitelný měsíc. Těžko by zde mohli vystupovat třeba v únoru, kdy zde padají teploty pod padesát

stupňů Celsia. Následně s různými přestávkami koncertovali v Ufě, Volgogradu, Baku, Jerevanu, Kazani, Kyjevě, Moskvě, Leningradu, ale třeba i na Dálném východě v Chabarovsku a Vladivostoku. A v dubnu 1989 také v Iljově rodném Minsku, kam si ho přišli poslechnout i manželé Liškutinovi se svým synem.

„Byl jsi naprosto skvělý!“ zhodnotil Iljův bratranec koncert. „To, že hraješ druhé housle, je jen na plakátech. Ve skutečnosti všechny strčíš do kapsy.“

Ilja se usmál. Věděl, že do dokonalosti zbývajících pěti hudebníků má ještě daleko, ale slova chvály ho těšila. Zároveň si byl jistý, že Roman nijak nepřehání. Ilja měl nakročeno k tomu, aby si po absolutoriu sám mohl vybírat z významných hudebních těles – a ne čekat, až si ho někdo všimne, nebo se doprošovat či spoléhat na známosti a úplatky.

Pokud Ilju něco trápilo, tak atmosféra v souboru, která byla občas poměrně dusná. Důvodem byli Terebajev s Tverským, kteří měli nad ostatními zjevně navrch. U Terebajeva by se to dalo pochopit, byl to šéf souboru, u Tverského však nikoli. Byl druhým violoncellistou, přičemž první violoncellista, tichý Anton Farlamov, který téměř nikdy nepromluvil a hleděl si jen své hry, ho svým uměním překonával o parník. Přesto se k němu Tverskij choval velice přezíravě.

„Tím se nezabývej,“ mávl rukou Krubov, když se Ilja jednou nenápadně zeptal na nadřazené vystupování šéfa souboru a druhého violoncellisty. Pak ale tiše dodal: „Jen si dávej pozor, co před nimi říkáš. Kariéru máš před sebou, byla by škoda ji zahodit jen kvůli nějakému neprozřetelnému slovíčku.“

Víc Krubov, se kterým Ilja vycházel výborně, neprozradil. Ilja si z toho ale odvodil, že ti dva jsou zřejmě členy KGB, či alespoň

jejími spolupracovníky. Terebajev na všechny dohlíží a Tverskij byl do prestižního souboru zřejmě někým dosazen, byť jeho hra byla jen lepším průměrem, odpovídajícím spíše nějakému provinčnímu tělesu.

To dobou se již kvapem blížilo turné po Maďarsku. Jednalo se o týdenní zájezd. Vzhledem k malé rozloze země bylo rozhodnuto, že hudebníci budou přespávat v ubytovně sovětské ambasády v Budapešti, odkud budou vyjíždět na koncerty po celém Maďarsku, a poté se vždy vrátí zpět. Kromě samotného hlavního města měl sextet vystupovat v Debrecínu, v Pécsi, Ostřihomi a Kecskemétu. Turné neslo název „Hudbou k utužení sovětsko-maďarského přátelství“ a kladlo si za cíl poukázat na to, že Sovětský svaz a Maďarsko jsou bratrskými zeměmi.

Všichni hudebníci i s Terebajevem byli čtrnáct dní před odletem pozváni na pohovor na ministerstvo vnitřních záležitostí, kde byly se všemi sepsány podrobné protokoly a životopisy.

„Klid, Iljo. Je to jen formalita. My už to absolvovali víckrát. Zkrátka to musí být,“ uklidňoval Krubov svého mladšího kolegu předtím, než vstoupili do budovy ministerstva.

V podstatě se jednalo o velice podrobný výslech vedený komisním úředníkem. Muzikanti se však více než jeho otázek a pichlavých očí obávali druhého člověka v místnosti – mlčenlivého muže, který pohovoru pozorně přihlížel. Agentu KGB.

Ani Iljovi nebyl výslech nijak příjemný, ale nedal na sobě nic znát. Trpělivě na vše poctivě odpovídal a doufal, že k němu, coby k synovi příkladného vojáka, který položil život za svou vlast, budou přece jen trochu shovívavější než k někomu, kdo má u strany škraloup.

„V cizině jste nikdy předtím nebyl, že?“ zeptal se ho na závěr úředník. Otázka byla čistě řečnická, protože odpověď znal už předem. Měl ji v papírech před sebou – strana a vláda o svých občanech věděla vše. Tedy téměř vše, jak se ukázalo vzápětí.

Ilja přikývl: „Bude to můj první zahraniční zájezd,“ potvrdil úředníková slova.

V té chvíli se vůbec poprvé ozval muž z KGB: „V tom případě si dávejte pozor na různé nástrahy. Maďarsko je sice spřátelená země, ale nikdy nemůžete vědět, s kým se potkáte. Kdyby vás někdo oslovil a začal se vás na cokoli vyptávat, spíše se omluvte. A pak to nahlaste soudruhům z velvyslanectví, kteří vás budou doprovázet téměř na každém kroku, nebo průvodkyni z Goskoncertu. Zřejmě o nic nepůjde, ale jistota je jistota,“ prohlásil skřípavě.

„Promiňte, ale jak se mám co nejlépe omluvit, aby se ten člověk neurazil nebo nepojal nějaké podezření?“ zeptal se Ilja.

„Třeba dotyčnému řekněte, že jeho ruštině nerozumíte, a pak se vzdalte. A tou jejich hatmatilkou to na vás nikdo zkoušet nebude. Je jim jasné, že byste nerozuměl ani slovo,“ ušklíbl se tajný.

V Iljovi hrklo. Oni to nevědí. Nevědí, že ho babička učila maďarsky. A jak by to vlastně mohli vědět? Netušil to nikdo, dokonce ani Roman, uvědomil si. Babička s ním vždy mluvila svým rodným jazykem jen tehdy, když ho hlídala jako malého kluka. Pravda, možná už něco z maďarštiny zapomněl, ale díky absolutnímu hudebnímu sluchu ji měl v sobě i tak hluboko zakořeněnou.

„To je vše,“ přerušil tok jeho myšlenek úředník. „Cestovní pas dostanete na letišti těsně před odletem. Po dobu vašeho pobytu v Maďarsku bude uložený na velvyslanectví v Budapešti.“

„A co když mě v Maďarsku zastaví nějaký milicionář a bude chtít, abych se prokázal?“ zeptal se zvědavě Ilja.

„To je vysoce nepravděpodobné. Ale pokud by k tomu snad opravdu došlo, buď okamžitě zavoláte člena ambasády, který vás bude doprovázet, a on už to vyřeší, nebo budete žádat o spojení s velvyslanectvím,“ zavrčel muž z KGB. „A teď už běžte a na chodbě řekněte soudruhu Tverskému, ať vstoupí.“

Ačkoli pohovor pro všechny hudebníky i šéfa souboru dopadl dobře, necelý týden před odletem došlo k události, která celý zájezd málem ohrozila. Ilja se o ní dozvěděl náhodou, když nechtěně vyslechl rozhovor Terebajeva s Tverským. Ti si během přestávky ve zkoušce zašli na dvůr na jednu kouřovou. Neuvědomili si ale, že jsou nad nimi šatny hudebníků. Bylo teplo, a tak zde byla otevřená okna – a za nimi Ilja, který si do šatny zašel vyměnit prasklou strunu.

„Docela se obávám, jestli nás vůbec pustí. V Maďarsku se to začíná nějak moc hýbat,“ uslyšel Ilja tlumený Terebajevův hlas.

„Co se stalo?“ sykl Tverskij.

„Mám známého na ministerstvu zahraničních věcí. Zpracovává tam depeše došlé z našich ambasád ve východním bloku. Má tak přístup i ke zprávám, které se do novin a televize nemohou dostat,“ šeptal Terebajev. „Včera odpoledne mi zatelefonoval, jestli se můžeme potkat. Šli jsme se projít do Gorkého parku, kde mi vyličil, že Maďaři včera rehabilitovali Imreho Nagye.“

„To je vtip? Vždyť to byl kontrarevolucionář,“ podivil se Tverskij.

„Z jejich pohledu asi ne. A nejde jen o rehabilitaci. Maďaři ho včera oficiálně pohřbili. V Budapešti se kvůli tomu sešlo tři státisíc lidí. Z toho pohřbu se stala jedna velká demonstrace. Dokonce na ní žádali, aby se naše jednotky stáhly z Maďarska a aby se tam skoncovalo s komunismem a Maďarsko vyhlásilo neutralitu,“

potichu hlesl Terebajev. „Ta země je ve varu. A já mám obavy, že tu naši Hudbu k utužení sovětsko-maďarského přátelství si tam asi budou vykládat trochu jinak.“

„Myslíš, že nakonec nepoletíme?“ ušklíbl se Tverskij.

„Těžko říct... Ale snad ano. Byl jsem na podobném turné v roce 1970 v Československu. Sice byly vidět ty kyselé úsměvy, ale nikdo ani necekl. Je ale fakt, že tehdy nás chlapci z KGB nepustili nikam ani na krok. Teď to asi bude stejné. My oficiálně nic nevíme, a proto se budeme tvářit, že Maďaři jsou naši nejlepší kamarádi. Oni nakonec stejně budou muset držet hubu a krok, když uvidí, že na naše koncerty přišlo pár našich generálů. A pokud by si nedali pokoj, tak jim to tam rozstřílíme jako v šestapadesátém a všechny tyhle nové Nagye pověsíme na kandelábry,“ zabručel šéf souboru.

Tverskij se uchechtl, přidal k tomu nějakou narážku na „zasrané Maďary“ a pak stočil řeč jinam. Ilja už je neposlouchal. To, co právě slyšel, jím hluboko otrásl. O Terebajevovi a Tverském si myslel svoje stejně jako ostatní v souboru. Ale nikdy by ho nenapadlo, že jsou takoví cynici. Věšet lidi na kandelábry... To se přece dělo za Stalina. A vynucovat si komunismus silou. Je pravda, že o to se Svaz pokoušel ještě nedávno v Afghánistánu. Poslední jednotky se odsud s ostudou stáhly před několika měsíci. Otrhaní mudžahedíni vyhnali slavnou sovětskou armádu ze své země. Pravda, sice s velkou americkou pomocí, ale i tak bylo afghánské tažení naprostá katastrofa.

A snad právě to by mělo lidi poučit, že takhle se mezinárodní politika opravdu vést nedá, pomyslel si Ilja. Jak to ale vypadá, ne každý uvažuje stejně jako on.

Když o pět minut později dorazil zpět do sálu, Terebajev s Tverským už tam byli. Po zbytek zkoušky se Ilja snažil dívat jiným

směrem než na ty dva. Báł se, že by na něm poznali, jaký odpor a hnus k nim cítí. Na jeho výkonu to ale znát nebylo. Veškeré své party odehrál na jedničku.

„Výborně, soudruzi. Takové hře bude tleskat celé Maďarsko,“ nešetřil slovy chvály Terebajev, když dozněly poslední tóny.

Krátce po desáté hodině ráno v pátek 23. června 1989 se na letišti Šeremetěvo-2 rozeřvaly motory a letoun Tupolev Tu-134 se vznesl k nebi. Bílý stroj se znaky Aeroflotu chvíli stoupal severovýchodním směrem, a když dosáhl letové hladiny tisíc metrů, piloti jej v širokém oblouku stočili na jihozápad. Mezi zhruba sedmdesáti cestujícími seděli všichni členové Moskevského smyčcového sextetu doprovázení šéfem souboru Ivanem Terebajevem a pracovnící Goskoncertu. Ta se k hudebníkům přidala až na letišti, kde Terebajev všem rozdál cestovní pasy. Bylo jí kolem čtyřicítka a Iljovi se představila jako Valja Petrovová.

„Už s námi byla několikrát, třeba v Bulharsku a NDR, jednou i ve Francii,“ prozradil Iljovi Krubov, když stáli vedle sebe u pisoárů na toaletách v odletové hale. „Nijak zvlášť si jí nevšímej, a pokud si něčeho skutečně všimneš, tak dělej, že nic nevidíš.“

Ilja jeho slova nejprve nechápal, ale vše mu došlo vzápětí po startu. Tu-134 je menší letadlo se dvěma sedadly na každé straně. Hudebníci tak obsadili tři dvojice sedadel. Na čtvrtou, přes uličku od Ilji, se posadili Petrovová s Terebajevem. Pracovnice z Goskoncertu byla před letem značně nervózní, Terebajev ji ale nenápadně hladil po ruce a potichu ji uklidňoval. Později jí ruku stiskl a nepustil ji ani poté, co letadlo vystoupalo do výše osmi tisíc metrů, přestalo sebou házet a cestující se mohli odpoutat a kouřit. Ilja pochopil, že Terebajev s Petrovovou jsou zřejmě milenci a tyto za-

hraniční cesty placené stranou a vládou využívají k milostným avantýrám.

V Moskvě je o hodinu více než ve střední Evropě, takže letadlo letělo s časem a v Budapešti přistálo krátce po jedenácté hodině tamního času. Pasové formality hudebníků proběhly velmi rychle, stejně tak i vyzvednutí zavazadel. V příletové hale už na sextet a jeho doprovod čekali pracovníci velvyslanectví v podobě kulturního atašé a jeho zástupce, kteří je dovedli k čekajícímu mikrobusu Latvija. Ten je vzápětí odvezl do centra Budapešti, kde na Bajzově ulici stála obrovská sovětská ambasáda.

Ta měla další budovy i v okolních ulicích. Sextet dostal přidělené pokoje v nově vybudované ubytovně těsně přiléhající k velvyslanectví, která měla hlavní vchod z rušné Népköztársaság útja, tedy Cesty lidové republiky.

„Do budovy Maďarské státní opery můžeme jít zítra pěšky,“ prohodil Krubov k Iljovi, když projížděli kolem rozložené novorenesanční stavby nacházející se asi kilometr od ambasády. Byla to nadsázka, protože i na zahajovací koncert, který hostila právě operní budova, jeli hudebníci Latvijou – violoncellisté by se se svými nástroji asi tahat nechtěli.

Koncert proběhl v klidu, Ilja si ale nemohl nepovšimnout poněkud napjaté atmosféry v hledišti. To bylo obsazené jen asi z jedné poloviny, přičemž většinu posluchačů tvořili hlavně sovětští občané a vojáci. Maďarů bylo v rozlehlém sále jen několik desítek, vesměs pohlavárů ze strany MSZMP.

„Z maďarské vlády tady není vůbec nikdo,“ slyšel Ilja o přestávce špitnout Tverského směrem k Terebajevovi, který koncert sledoval ze zákulisí spolu s Petrovovou a zástupcem kulturního atašé sovětského ambasády – což, jak si Ilja rychle uvědomil, byl

agent KGB. Jeho nadřízený, kulturní atašé, taktéž zcela jistě člen KGB, seděl v hledišti spolu s velvyslancem, generály Jižní skupiny sovětských vojsk a dalšími významnými osobnostmi.

„Hajzli. Když jsme tady byli minule, dorazila půlka vlády,“ sykl Terebajev. „Však neboj, my jim brzo ukážeme, proč chodit na koncerty.“

Mezi hosty byl i generální tajemník MSZMP Károly Grósz, který sovětské hudebníky a další hosty pozdravil na slavnostní recepci pořádané po koncertu ve foyer opery. Grósz přednesl svůj projev v maďarštině, Rusům překládal tlumočník, Ilja ale zjistil, že předsedovi maďarských komunistů rozumí každé slovo. Nijak to na sobě ale nedával znát a s pozorným výrazem naslouchal překladu.

Po projevu sešel Grósz z pódia, aby hudebníky osobně pozdravil a vyfotografoval se s nimi pro tisk.

„Prý tu máte v poslední době menší potíže s nějakými pravicevými extremisty,“ prohodil Terebajev, když fotografové odešli.

Generální tajemník zřejmě rusky rozuměl, takže mu lehce zka-meněl výraz. Tlumočník ale Terebajevova slova i tak přeložil do maďarštiny.

„Není to nic, co bychom nedokázali vyřešit. Přestavba probíhá jak v Sovětském svazu, tak u nás. A jak jistě sami víte, při takových příležitostech se vždy objeví jedinci chtějící využít, možná lépe řečeno zneužít výhod, které jim nové podmínky umožňují. Důležité je s nimi hovořit. Pak ti lidé pochopí, že názory, které hlásají, jsou v leccěms pomýlené,“ odpověděl Grósz diplomaticky maďarsky.

Tlumočník Grószova slova přeložil do ruštiny. Ilja si ale všiml, že namísto slova „jedinci“ použil slovo „diverzanti“ a zcela

opominul výraz „využít“. Poslední dvě věty vynechal úplně, takže Grószova slova v ruském překladu zněla o poznání tvrději než ve skutečnosti. Ilja si uvědomil, že tlumočnick zřejmě není z akademické sféry, ale snad z maďarské tajné služby ÁVH, která sama nejlépe ví, co sovětským hostům sdělit. Pozměněného smyslu si zřejmě musel být vědom i sám Grósz, který už z titulu své funkce musel umět dokonale rusky. Nehnul ale ani brvou, byť jistě zaznamenal, že tlumočnick upravil jeho slova k obrazu svému.

Terebajev souhlasně přikývl. „Přesně tak, soudruhu generální tajemníku. Je důležité nenechat se těmito individui zastrašit,“ podotkl.

Grósz se usmál a pokračoval k dalším hostům. Ruku si podal i s Iljou, který se ale jen představil. Generální tajemník zřejmě neviděl důvod, proč se s mladičkým hudebníkem vybavovat, a Ilja byl naopak rád, že nemusí být kvůli Grószovi středem pozornosti.

Neděle patřila koncertu v Pécsi na samém jihu země. Budapešť a Pécs dělí přes dvě stě kilometrů, takže Latvija s hudebníky a jejich doprovodem vyrazila na cestu hned po obědě a zpět do Budapešti se vrátila až skoro ve dvě hodiny ráno. Stejná situace se měla opakovat i ve středu, kdy hudebníci měli koncertovat v Debrecínu na východě země. Hned po snídani byla přítom pokaždé na programu také zkouška, která trvala až do oběda. Hudebníci tedy byli naplno vytíženi.

„Tohle rajzování nám byl čert dlužen. Proč jste nám někde v těch prdelích, kde lišky dávají dobrou noc, sakra nezařídili přespání?“ obořil se na kulturního ataše Terebajev, který zjevně zjistil, že ataše má v KGB nižší hodnost, a tak si vůči němu může dovolit vyslovit svůj názor poněkud jadrněji.

„Řídili jsme se požadavky zaslány z Goskoncertu, který sám navrhl tento harmonogram i ubytování v Budapešti. A věřte mi, je to teď pro vás a vaše lidi i bezpečnější, Ivane Michailoviči,“ pípl atašé. „Je to jen několik dnů, co zde ze strany mladých výtržníků došlo k několika protisovětským incidentům. V hotelech v Pécsi a Debrecíně bychom vám nedokázali zajistit řádnou ochranu v případě, že by vás napadli nějací chuligáni.“

Terebajev si zlostně odfrkl, ale viděl, že nemá smysl se už více rozčilovat. Turné bylo Goskoncertem naplánované už dávno a on sám měl na podobě programu značný podíl. Schválil ho tehdy v rychlosti, protože manželka s dětmi zrovna odjela na jejich daču a on se už viděl v posteli s Valjou. Aniž by se tenkrát podíval do mapy a ověřil si vzdálenosti mezi maďarskými městy, navržený itinerář prostě podepsal a odeslal zpět na Goskoncert. Ten předal dokument na velvyslanectví v Maďarsku, které pak zařídilo vše potřebné.

Pondělí bylo volné – tedy přesněji bylo v režii velvyslanectví, které hudebníkům připravilo kulturní program. Po dopolední zkoušce a obědě měli navštívit slavnou Rybářskou baštu, Budínský hrad, baziliku svatého Štěpána a římské vykopávky Aquincum. V programu ale nefigurovala prohlídka budovy Parlamentu a náměstí Hrdinů. Tedy dvou míst, která určovala maďarskou identitu a která dříve bývala téměř povinností každé návštěvy Budapešti.

„Co se divíš? Objevit se teď v Parlamentu nebo na tom jejich slavném Hősök tere a promluvit tam rusky, to bychom si mohli taky rovnou vykopat hroby,“ ušklíbl se Krubov, když ho na to Ilja upozornil. „Určitě sis taky všiml, jak nevraživě na nás místní koukají, když jedeme přes Budapešť autobusem. Spíš se divím, že nás ambasáda vůbec někam pustí.“

Ilja mu dal za pravdu. Nejenže se Budapešťané na autobus se značkou sovětského velvyslanectví a velkými písmeny CD mračili – někteří dokonce jeho směrem hrozili zatnutou pěstí. Zřejmě i něco volali, uvnitř však nebylo slyšet co.

Zato Terebajev jako by vyhrocenou atmosféru v maďarském hlavním městě nevnímal.

„Jděte do háje s Rybářskou baštou a hradem. A kde je v tom vašem kulturním programu nějaký rozchod? Musím přivést domů dárky známým a tohle je jediný volný den. A tedy jediný den k nákupům. Dnes dopoledne jsme tady se soudružkou Petrovovou chtěli využít chvíle, kdy naši chlapci zkouší, a podívat se po obchodech a ten váš uniformovaný pohůnek u brány nás nepustil ven! To je vrchol! A teď vidím, že nám nechcete dát rozchod ani během jediného volného dne. To je přímo skandál!“ obořil se na kulturního ataše ten den při obědě.

„Soudruhu Terebajeve,“ reagoval už poněkud unaveně ataše. „Včera jsem vám vysvětloval, že se v Maďarsku objevují náznaky kontrarevoluce. Jsou tu militantní jedinci se zjevně protisovětskými úmysly. Nemůžeme vás přece pustit třeba do Velké tržnice a nechat vás tam jen tak chodit mezi místními. A nemůžeme vám ani přidělit pár našich vojáků jako ochranu. To by vypadalo jako provokace.“

„Na to vám seru! A na ty zasraný Maďary taky! Jak si vůbec můžou dovolit takhle se k nám chovat? Proč jim to tady jednoduše nevystřílíme jak v šestapadesátým?! To jsme tady udělali pořádek hned!“ rozčílil se Terebajev.

„Soudruhu, teď je jiná doba. Víte přece, že soudruh Gorbačov řekl představitelům našich bratrských zemí, ať se zařídí podle svého,“ namítl kulturní ataše.

Terebajev si pro sebe něco zamručel, ale nadávat na nejvyššího představitele Sovětského svazu se neodvážil. Přesto se nehodlal vzdát.

„Prostě nám dejte možnost dvou hodin k nákupům, jinak počítejte s tím, že příště budete dělat vrátného na ambasádě v Burundi,“ pohrozil Terebajev diplomatovi, protože věděl, že na něm si zlost vybit může.

„Uvidím, co se dá dělat,“ hlesl atašé, kterému se představa angažmá v neklidné africké zemičce zřejmě příliš nezamlouvala.

Terebajev se ušklíbl a pak mávnutím ruky poslal atašé pryč.

„Chce tady nakoupit západní zboží a propašovat ho do Svazu. Dělá to tak vždycky. Slušně si tím vydělává. A Tverskij taky. Sem jezdí s prázdnými kufry a nazpátek je mají napěchované k prasknutí. Proto se Terebajev dožaduje toho rozchodu k nákupům,“ prozradil Krubov Iljovi poté, co po obědě přišli zpět na pokoj, který společně sdíleli.

Ilja sice po žádných nákupech netoužil, ale do jisté míry Terebajeva chápal. Už při letmém pohledu z autobusu bylo patrné, že Budapešť je plná zboží, o kterém si lidé v Sovětském svazu mohli leda tak nechat zdát. Ve výkladních skříních byly k vidění nejen výrobky ze zemí východního bloku, ale třeba i západní kosmetika. Ta byla v SSSR k dostání jen pro vyvolené, kteří si mohli dovolit nakupovat v obchodech Berjozka. Také oblečení tu bylo jiné. Obyvatelé Budapešti rozhodně nepůsobili dojemem uniformované šedi jako běžný sovětský člověk. Ačkoli i do SSSR díky Raise Gorbačovové už pronikl německý módní časopis *Burda*, lidé tam stále dávali přednost neforemným oblekům a šatům neurčité barvy. Zde bylo vše barevné a zejména dívky ovlivněné nejen *Burdou*, ale i rakouskými televizními programy, které bylo možné v Budapešti

běžně naladit, zjevně rády kopírovaly své vrstevnice žijící jen několik desítek kilometrů západně od nich.

O hodinu později se hudebníci i s Terebajevem a Petrovovou sešli u mikrobusu, se kterým měli odjet na Rybářskou baštu. Terebajevův výraz napovídal, že ho kulturní program ani trochu nezajímá, a ani Petrovová nevypadala dvakrát spokojeně. Vzhledem k tomu, že k mikrobusu přišli společně, Ilja usoudil, že Terebajev strávil poobědovou hodinku jako obvykle u ní na pokoji – ale že se mu „nezadařilo“. Vyčerpání a nevyspání po dlouhých přesunech, a navíc i rozčilení z toho, že by snad mohl přijít o slušný výdělek z pašovaného zboží, se na šéfovi souboru zřejmě podepsalo.

Když se usadili v Latvii, kulturní atašé, který vždy sedával vedle řidiče, se otočil dozadu a poprosil o pozornost: „Soudružko a soudruzi, soudruh Terebajev vznesl připomínku týkající se možného rozchodu za účelem nákupu suvenýrů. Po obědě jsem o tom hovořil s prvním radou velvyslanectví. Nakonec jsme se dohodli, že za tímto účelem bude nejlépe využít zítřejšího dne. Koncertujete v Ostrihomi, to je blízko, takže z Budapešti odjedeme až kolem třetí hodiny odpolední. Po obědě se tedy vypravíme na Váckou ulici, kde budete moci využít dvě hodiny k nákupu v tamních obchodech. Abychom se nezdržovali zbytečnými přesuny, nebudeme se pak již vracet na velvyslanectví. Mikrobus na nás počká na Vörösmartyho náměstí na začátku Vácké ulice a odsud se přesuneme přímo do Ostrihomi,“ vysvětlil atašé. „Na Vácké ulici na nás budou čekat dva naši chlapci z ochranné služby velvyslanectví, kteří umějí maďarsky. Když bude potřeba, pomohou vám při nakupování. Zvolený čas má zároveň výhodu v tom, že v obchodech bude méně lidí.“

„No sláva,“ zabručel Terebajev. „Že vám to ale trvalo. Tak teď už jeďte, ať jsou ty exkurze za námi.“

Ilja se na prohlídky památek těšil. Historii měl rád a zde se navíc mohl seznámit s jinou kulturou než ruskou. Exkurze začala v Rybářské baště a pokračovala v nedalekém Budínském hradu a jeho světoznámé galerii. Všude bylo plno lidí a nedalo se přehlédnout, že kolemjdoucí Maďaři na sovětskou výpravu, která naslouchala ruskému výkladu, pohlížejí značně nevraživě. Až na jednoho mladíka, ten se na Rusy mile usmál.

„Táhněte už konečně do hajzlu a nechte nás na pokoji, vy kurvy jedny ruský,“ prohodil přímo před nimi s úsměvem. Nikoli však rusky, ale maďarsky.

Vypadalo to, jako by jim srdečně přál dobrý den a hezký pobyt v Budapešti. Ilja mu samozřejmě rozuměl, s ním pravděpodobně i průvodce, kulturní atašé a jeho zástupce, ale ani jeden z nich nedal na sobě nic znát. Ilja proto, aby se neprozradil, zbylí tři muži proto, že nechtěli vyvolávat konflikt. Hrubou invektivu tedy všichni přešli mlčením.

Jiní Maďaři ale nešetřili tvrdými pohledy, na nádvoří hradu si před ruskou výpravou dokonce někteří i odplivovali. Kulturní atašé a jeho zástupce, byť oba agenti KGB, se nervózně rozhlíželi a zřejmě zvažovali, zda exkurzi neukončit.

„Říkám si, odkud přiletí první rána,“ zašeptal Iljovi do ucha Krubov.

„Nic nám neudělají. Mračí se, ale uškodili by sami sobě, kdyby nás napadli,“ odpověděl mu také šeptem Ilja.

Situace se zlepšila v bazilice svatého Štěpána. Zde návštěvníci ctili pietu místa, a proto dělali, že Rusy nevidí. A v římských vykopávkách bylo pro změnu velice málo lidí, takže zde už k žádnému

Vážený čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy *Vše je na dobré cestě*.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.